DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-29

УДК 338.2:614.2

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

THE ORGANIZATION OF PROTECTION THE RIGHTS OF HEALTHCARE CONSUMERS AS A FUNCTION OF MANAGING THE MEDICAL INSTITUTION

Машта Надія Олександрівна
кандидат технічних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9704-9278
Жданюк Василь Володимирович
здобувач вищої освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5900-8360
Паш Роман Миколайович
здобувач вищої освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1420-9481

Mashta Nadiia, Zhdaniuk Vasyl, Pash Roman
Rivne State University of Humanities

Стаття присвячена актуальному питанню організації захисту прав споживачів медичних послуг у закладах охорони здоров'я. Проаналізовано публікації, які висвітлюють особливості захисту прав пацієнтів в Україні та за кордоном. Обґрунтовано необхідність створення системи забезпечення прав пацієнтів як важливої складової якісного медичного обслуговування. Наведено предмет, суб'єкти та об'єкти управління системою забезпечення прав пацієнтів у закладах охорони здоров'я. Охарактеризовано основні етапи процесу організації захисту прав споживачів медичних послуг як функції управління закладом охорони здоров'я починаючи від етапу формулювання цілей організації системи забезпечення прав споживачів медичних послуг і закінчуючи необхідністю прийняття рішень за результатами контролю задоволеності пацієнтів. Окреслено доцільність визначення рівня задоволеності споживачів медичних послуг з точки зору дотримання їх прав.

Ключові слова: організація як функція управління, права споживачів медичних послуг, захист прав пацієнтів, заклад охорони здоров'я, система забезпечення прав пацієнтів.

High-quality organization of consumer rights protection in healthcare facilities is one of the main ways of effective development of the medical field. At the same time, the head of the medical institution must play a main role in ensuring compliance with the rights of healthcare consumers. Determining the place of "organization" as a management function in the medical management system and establishing the specifics of the process of organizing the protection of consumer rights in health care institutions is relevant. This is due to the fact that there are no scientific works that clearly define the role and meaning of the management function "organization" in protecting the rights of healthcare consumers. The purpose of this article is to describe the theoretical and practical aspects of the organization for the protection of patients' rights as a management function in the medical institution. To achieve the goal, such research methods as observation, comparison, analysis and synthesis are used in the article. It was established that for the effective organization of the protection of patients' rights, it is necessary to form a system for ensuring the rights of healthcare consumers. At the same time, the subject of management is the process of forming and improving this system. The subjects of management are hospital employees who develop and implement management decisions regarding the system of ensuring patients' rights. The objects of management are technical elements (condition of hospital rooms; condition of equipment; qualification of medical personnel), technological elements (compliance by medical workers with protocols for providing medical services), organizational elements (quality of medical services and patient satisfaction), economic elements (costs for the system of ensuring rights consumers of medical services), and social elements (satisfaction of consumers of medical services). At the same time, the process of

© Машта Н.О., Жданюк В.В., Паш Р.М.

organizing the protection of patients' rights as a function of medical management consists of 7 main stages, starting from the stage of formulating the goals of the organization and ending with the need to make decisions based on the results of monitoring patient satisfaction. It has been established that to high-quality organize the protection of the patients' rights, it is necessary to create a system in which the hospital management will coordinate decisions to ensure the rights of patients, and the medical staff will be responsible for the proper functioning of all components of the system in order to increase patient satisfaction.

Keywords: organization as a management function, the rights of healthcare consumers, protection of patients' rights, health care institution, system of ensuring patients' rights.

Постановка проблеми. Дані міжнародної статистики свідчать, що в Україні реалізація права на охорону здоров'я відбувається на низькому рівні [5]. Ці обставини вимагають пошуку нових шляхів виходу із кризи у сфері надання медичних послуг. Належна організація захисту прав споживачів у закладах охорони здоров'я є одним із основних способів ефективного розвитку медичної сфери і забезпечення права пацієнта на здоров'я. При цьому керівник медичної установи повинен відігравати ключову роль і забезпеченні дотримання прав споживачів медичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації, присвячені вивченню особливостей захисту прав пацієнтів умовно можна поділити на три групи: 1) законодавчі документи, які регламентують права споживачів медичних послуг; 2) праці, які висвітлюють юридичні аспекти захисту прав споживачів медичних послуг (Миргород-Карпова В., Шляпко Т., Старинський М., Обривкіна О. М., Харківський В. С. та ін.); 3) праці, у яких основна увага звертається на визначення рівня задоволеності пацієнтів (Vieira I., Ferreira D., Pedro M., Batbaatar E., Dorjdagva J. та ін.).

Питанням захисту прав споживачів медичних послуг присвячено багато міжнародних декларацій та конвенцій: Гельсінкська декларація (1964), Декларація щодо прав пацієнтів у Європі (1994), Конвенція про захист прав та гідність людини (1997), Лісабонська декларація (1981), Амстердамська декларація (1994 р.), Європейська хартія пацієнтів (2002) тощо. В Україні основні положення щодо прав споживачів медичних послуг викладені у Конституції України, Цивільному кодексі України, Кримінальному кодексі України, Законі України «Основи Законодавства України про охорону здоров'я». Проте найгрунтовнішим залишається Закон України «Про захист прав споживачів», яким встановлено такі основні права споживачів медичних послуг: право на захист своїх прав державою; право на належну якість обслуговування; право на безпечність; право на отримання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації державною мовою про медичну послугу; право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок надання неякісної медичної послуги; право на звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав; право на об'єднання в громадські організації споживачів.

Роботи Миргород-Карпової В. В., Шляпко Т. В. та Старинського М. В. [5] містять аналіз сучасної вітчизняної та міжнародної правової бази щодо особливостей захисту прав споживачів медичних послуг, її недоліки і перспективи удосконалення. У тезах Обривкіної О. М. та Дроздюк Д. В. [7] особливості захисту прав споживачів медичних послуг також проаналізовані з юридичної точки зору, зокрема охарактеризовані способи досудового (на рівні закладу охорони здоров'я) та судового захисту порушених прав пацієнтів.

Дещо відрізняється підхід до висвітлення проблеми захисту прав споживачів медичних послуг, наведений у науковій праці Харківського В. С. [9] відповідно до якого фахівці медичної галузі повинні ретельно вивчати основні права пацієнтів та способи їх захисту, а таке усвідомлення потрібно формувати ще у процесі навчання у закладах вищої медичної освіти, для того, щоб у майбутньому уникати конфліктних ситуацій та порушення прав пацієнтів.

Інша група наукових досліджень та публікацій присвячена вивченню задоволеності пацієнтів наданими медичними послугами. На нашу думку існує причинно-наслідковий зв'язок між задоволеністю пацієнтів та суб'єктивним враженням пацієнта про порушення його прав. Саме тому рівень задоволеності споживача медичної послуги формує враження про наявність чи відсутність порушення його прав.

Проведений аналіз публікацій [1; 2; 3; 4], [6], показав, що оцінити задоволеність пацієнтів закладів охорони здоров'я можна із використанням великої кількості методик, спільними ознаками яких є те, що обов'язково

проводиться опитування пацієнтів після надання медичної послуги за певним набором критеріїв. При цьому пацієнти виражають свою думку про послугу та думку щодо дотримання їхніх прав за допомогою балової шкали. Після цього проводиться статистична обробка даних і встановлюється загальний рівень задоволеності медичною послугою. Відмінними рисами усіх існуючих методик оцінки рівня задоволеності є перелік факторів, які оцінюються (від 7 до 64); спосіб опитування (телефонне, електронні листи, листи поштою); використана шкала балової оцінки (від 4-бальної до 10-бальної) та застосування моделей прогнозування задоволеності пацієнтів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Забезпечити якісне медичне обслуговування без належної організації захисту прав пацієнтів у закладі охорони здоров'я неможливо. Саме керівники лікарень відіграють вирішальну роль у дотриманні прав пацієнтів. Відзначимо, що наукових праць, які б чітко визначали роль та значення функції менеджменту «організація» саме у сфері захисту прав споживачів медичних послуг немає, тому визначення місця «організації» як функції менеджменту в системі медичного менеджменту та встановлення особливостей процесу організації захисту прав споживачів у закладах охорони здоров'я є вкрай актуальним питанням.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є висвітлити теоретичні та практичні аспекти організації захисту прав споживачів медичних послуг як функції управління закладом охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля забезпечення прав споживачів медичних послуг у закладах охорони здоров'я необхідною є якісна організація діяльності закладу у цьому напрямку; формування структури управління працівників, відповідальних за належну реалізацію прав пацієнтів; визначення необхідної кількості персоналу та його обов'язків; встановлення чітких правил надання медичних послуг конкретними медичними працівниками; впровадження методів досягнення єдності дій усіх співробітників закладу як соціальної цілісності. Усе це можливо забезпечити під час реалізації функції менеджменту «організація».

Організація захисту прав споживачів медичних послуг, як однієї із функцій управління закладом охорони здоров'я, покликана забезпечити впорядкованість правової, технічної, економічної та соціально-психологічної діяльності усіх працівників і структурних підрозділів закладу, оскільки чітко розмежовує сфери відповідальності, види діяльності працівників та взаємозв'язки між конкретними працівниками та підрозділами.

Загалом, під функцією «організація» розуміють цілеспрямований вплив на колектив підприємства для створення механізму управління та взаємозв'язків у ньому [8].

Задля ефективної реалізації функції управління «організація» саме у сфері захисту прав споживачів медичних послуг важливим етапом є встановлення предмета, суб'єктів та об'єктів управління (таблиця 1).

Загалом, процес організації захисту прав споживачів медичних послуг як функції управління закладом охорони здоров'я можна подати у вигляді такої послідовності дій:

Етап 1. Визначення цілей організації системи забезпечення прав споживачів медичних послуг. Цілями організації захисту прав споживачів медичних послуг у закладі охорони здоров'я можуть бути:

– підвищення якості надання медичних послуг;

– забезпечення пацієнтоорієнтованості у діяльності закладу охорони здоров'я;

– забезпечення дотримання вимог чинного законодавства кожним медичним працівником закладу охорони здоров'я у сфері захисту прав пацієнтів;

– зведення до мінімуму скарг пацієнтів щодо порушення їхніх прав;

– інформаційне забезпечення системи управління задля прийняття ефективних рішень у сфері дотримання прав пацієнтів;

– забезпечення ефективного функціонування закладу охорони здоров'я, його стійкості та прибутковості в умовах реформування медичної галузі;

– своєчасна адаптація закладу охорони здоров'я до змін у законодавстві, що стосуються забезпечення прав пацієнтів.

Етап 2. Підбір та встановлення кола посадових осіб закладу охорони здоров'я, на яких будуть покладені функції із належної організації системи забезпечення прав пацієнтів. Для належної організації системи забезпечення прав пацієнтів у закладі охорони здоров'я обов'язковим є залучення усього управлінського персоналу з урахуванням його кваліфікації, віку, посад. Окрім цього, доцільним є залучення сторонніх осіб-консультантів, які зможуть провести об'єктивну оцінку якості

Таблиця 1

Предмет, суб'єкти та об'єкти управління системою забезпечення прав пацієнтів у закладах охорони здоров'я

№ п/п	Поняття	Специфіка трактування у закладах охорони здоров'я
1	Система управління	Упорядкована сукупність взаємозв'язаних елементів, які відрізняються функціональними цілями, діють автономно, але спрямовані на забезпечення прав споживачів
2	Предмет управління	Процес формування та удосконалення системи забезпечення прав споживачів медичних послуг
3	Суб'єкти управління	Скоординована група працівників, які приймають участь у розробці та реалізації управлінських рішень щодо системи забезпечення прав споживачів медичних послуг. Фактично це усі працівники закладу охорони здоров'я, що забезпечують процес управління: директор, заступники директора, медичні директори, завідувачі відділень та ін.
4	Об'єкт управління	Об'єктом управління виступають складові системи забезпечення прав споживачів медичних послуг, до яких належать: 1. Технічні елементи: стан приміщень закладу охорони здоров'я; стан обладнання; кваліфікація медичного персоналу 2. Технологічні елементи: дотримання медичними працівниками протоколів надання медичних послуг. 3. Організаційні елементи: якість надання медичних послуг та задоволеність пацієнтів. 4. Економічні елементи: витрати на систему забезпечення прав споживачів медичних послуг та їх окупність; витрати на відшкодування скарг пацієнтів. 5. Соціальні елементи: задоволеність споживачів медичних послуг.

Джерело: складено авторами

надання медичних послуг та рівня задоволеності пацієнтів. Основною ціллю цього етапу є налагодження скоординованої роботи всього персоналу лікарні задля забезпечення дотримання основних прав споживачів медичних послуг.

Етап 3. Розробка розпорядчого документу. Розпорядчими документами, які стосуються організації системи забезпечення прав споживачів медичних послуг у закладі охорони здоров'я, можуть бути наказ, положення, інструкції. На вибір типу документу впливає тип закладу охорони здоров'я, рівень надання медичних послуг, чисельність персоналу, тип власності тощо.

Етап 4. Розробка/доповнення посадових інструкцій медичних працівників функціями, спрямованими на забезпечення прав пацієнтів. На цьому етапі обов'язковим є перегляд посадових інструкцій медичних працівників (із залученням юриста) та доповнення їх посадовими обов'язками, спрямованими на підвищення якості медичного обслуговування та забезпечення дотримання прав споживачів медичних послуг.

Етап 5. Розробка графіка підвищення кваліфікації працівників. Організація та впровадження системи забезпечення прав споживачів у закладах охорони здоров'я призводить до необхідності підвищення кваліфікації працівників, безпосередньо залучених до надання медичних послуг. Зокрема, необхідним є проходження: 1) правових курсів, де медичним працівникам буде донесена інформація щодо прав пацієнтів відповідно до чинного законодавства України; 2) психологічних курсів, адже на рівень задоволеності якістю медичної послуги впливає ставлення медичного персоналу.

Етап 6. Здійснення організаційних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання медичними працівниками прав пацієнтів. Основними організаційними заходами, спрямованими на забезпечення дотримання медичними працівниками прав пацієнтів можуть бути:

– доведення до медичного персоналу інформації про права пацієнтів;

– включення у посадові інструкції обов'язку щодо забезпечення дотримання прав пацієнтів;

– розробка чіткого алгоритму дій медичного персоналу у разі надходження скарг від пацієнтів;

– розробка системи мотивації задля надання медичних послуг високої якості.

Етап 7. Моніторинг порядку дотримання медичним персоналом прав споживачів медичних послуг. Даний етап процесу організації захисту прав споживачів медичних послуг передбачає не тільки контроль за дотриманням медичним персоналом прав споживачів медичних послуг, але й роботу зі скаргами пацієнтів щодо порушення їхніх. Зокрема, необхідними є:

– розробка та впровадження опитувальників для пацієнтів щодо рівня задоволеності наданими медичними послугами (з урахуванням виду наданої медичної послуги);

– залучення юриста закладу охорони здоров'я до роботи зі скаргами пацієнтів;

– забезпечення прозорості відгуків споживачів медичних послуг.

Етап 8. Обговорення результатів моніторингу та прийняття рішень за результатами обговорення. Цей етап передбачає забезпечення постійного контролю за якістю надання медичних послуг, рівнем задоволеності пацієнтів та дотриманням прав споживачів медичних послуг. Зокрема, керівники закладу охорони здоров'я повинні сприяти постійному підвищенню якості медичного обслуговування; оперативно реагувати на скарги пацієнтів та застосовувати заходи, які мінімізують бажання пацієнта звертатися до суду.

Підсумовуючи наведену вище інформацію відзначимо, що через специфічні ознаки медичних послуг, високий рівень індивідуальності та суб'єктивності їх надання, функція «організація» (особливо щодо забезпечення дотримання прав пацієнтів) є функцією з дуже високим рівнем невизначеності, адже для кожної наданої медичної послуги важко проаналізувати обсяг деталізованих завдань та відповідальності. Тому під час організації системи забезпечення дотримання прав пацієнтів у лікарні необхідно усувати надмірну формалізацію і передбачати можливість вирішення нестандартних потреб пацієнта.

Висновки. Таким чином, задля забезпечення прав споживачів медичних послуг у закладах охорони здоров'я вкрай необхідною є якісна організація діяльності закладу у цьому напрямку. Організація захисту прав споживачів медичних послуг, як однієї із функцій управління закладом охорони здоров'я, покликана забезпечити впорядкованість правової, технічної, економічної та соціально-психологічної діяльності усіх працівників і структурних підрозділів закладу, оскільки чітко розмежовує сфери відповідальності, види діяльності працівників та взаємозв'язки між конкретними працівниками та підрозділами. Тому для належної організації захисту прав споживачів медичних послуг у закладі охорони здоров'я необхідно створити систему, у якій керівництво лікарні координуватиме рішення щодо забезпечення прав пацієнтів, а медичний персонал відповідатиме за належне функціонування усіх складових системи (технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних) задля підвищення задоволеності пацієнтів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на проєктування методики оцінки задоволеності споживачів медичних послуг саме з точки зору дотримання їх прав. Застосування такої методики може стати дієвим засобом оперативного реагування керівництва лікарні на скарги пацієнтів та застосовування заходів, які мінімізують бажання пацієнта звертатися до суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Abidova A, da Silva PA, Moreira S. Predictors of Patient Satisfaction and the Perceived Quality of Healthcare in an Emergency Department in Portugal. *West J Emerg Med.* 2020 Jan 27; 21(2). P. 391–403. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7081842/ (дата звернення: 22.08.2022).

2. Batbaatar E., Dorjdagva J., Luvsannyam A., Savino M.M., Amenta P. Determinants of patient satisfaction: a systematic review. *Perspectives in Public Health*. 2017. № 137(2). P. 89–101. URL: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1757913916634136 (дата звернення: 29.08.2022).

3. Hawthorne G., Sansoni J., Hayes L., Marosszeky N., Sansoni E. Measuring patient satisfaction with health care treatment using the Short Assessment of Patient Satisfaction measure delivered superior and robust satisfaction estimates. *Journal of clinical epidemiology*. 2014. Vol. 67. Issue 5. P. 527–537. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2013.12.010 (дата звернення: 30.08.2022).

4. Inês Vieira, Diogo Ferreira, Maria Isabel Pedro. The satisfaction of healthcare consumers: analysis and comparison of different methodologies. *International trnsactions in operational research*. 2022. Vol. 30. Issue 1. P. 545–571. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/itor.13098 (дата звернення: 21.09.2022).

5. Myrhorod-Karpova V. V., Shlapko T. V., Starynskyi M. V. Legislative basis of functioning of the sphere of ensuring the rights of healthcare consumers. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 10. С. 232–235. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/58 (дата звернення: 22.09.2022).

6. Young S. W., Bonsu K. O., Lee T. et al. Patient satisfaction with quality of care of a multidisciplinary thrombosis service – a cross sectional survey. *BMC Health Services Research.* 2022. № 22. URL: https://bmchealthservres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12913-022-08089-w#citeas (дата звернення: 10.09.2022)

7. Дроздюк Д. В., Обривкіна О. М. Перспективні способи захисту прав пацієнтів. *Актуальні питання захисту прав споживачів*: *матеріали Всеукраїнського круглого столу*, м. Ірпінь, 20 грудня 2018 року. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. С. 101–106. URL: https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2019-1-2.pdf#page=101 (дата звернення: 22.09.2022).

8. Лазеба Є. Основні функції управління підприємством та їх взаємозв'язок. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки.* 2012. № 1. С. 81–85. URL: https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/81.pdf (дата звернення: 30.08.2022)

9. Харківський В. С. Контроверсійна правова основа формування уявлення майбутніх фахівців медичної галузі про захист прав пацієнта під час проведення медичних досліджень. *Науковий журнал Хортицької національної академії* (Серія: Педагогіка. Соціальна робота). 2021. Випуск 1 (4). URL: https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4 (дата звернення: 10.09.2022).

REFERENCES:

1. Abidova, A, da Silva, PA & Moreira, S (2020) Predictors of Patient Satisfaction and the Perceived Quality of Healthcare in an Emergency Department in Portugal. *West J Emerg Med.,* 21 (2), 391–403. Available at: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7081842.

2. Batbaatar, E., Dorjdagva, J., Luvsannyam, A., Savino, M.M. & Amenta, P. (2017) Determinants of patient satisfaction: a systematic review. *Perspectives in Public Health*? 137 (2), 89–101. Available at: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1757913916634136.

3. Hawthorne, G., Sansoni, J., Hayes, L., Marosszeky, N. & Sansoni, E. (2014) Measuring patient satisfaction with health care treatment using the Short Assessment of Patient Satisfaction measure delivered superior and robust satisfaction estimates. *Journal of clinical epidemiology*, 67 (5), 527–537. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2013.12.010.

4. Vieira, I., Ferreira, D. & Pedro, M.I. (2022) The satisfaction of healthcare consumers: analysis and comparison of different methodologies. *International trnsactions in operational research*, 30 (1), 545–571. Available at: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/itor.13098.

5. Myrhorod-Karpova, V.V., Shlapko, T.V. & Starynskyi, M.V. (2021) Legislative basis of functioning of the sphere of ensuring the rights of healthcare consumers. *Юридичний науковий електронний журнал,* 10, 232–235. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/58.

6. Young, S. W., Bonsu, K. O., Lee, T. et al. (2022) Patient satisfaction with quality of care of a multidisciplinary thrombosis service – a cross sectional survey. *BMC Health Services Research.* 22, 685. Available at: https://bmchealthservres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12913-022-08089-w#citeas.

7. Drozdiuk, D. V. & Obryvkina, O. M. (2019) Perspektyvni sposoby zakhystu prav patsiientiv [Promising ways to protect patients' rights]. *Aktualni pytannia zakhystu prav spozhyvachiv: materialy Vseukrainskoho kruhloho stolu*, m. Irpin, 20 hrudnia 2018 roku. Irpin: Universytet DFS Ukrainy, 101–106. Available at: https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2019-1-2.pdf#page=101. (in Ukrainian)

8. Lazeba, Y. (2012) Osnovni funktsii upravlinnia pidpryiemstvom ta yikh vzaiemozviazok [The main functions of enterprise management and their relationship*]. Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii. Seriia: Ekonomichni nauky*, 1, 81–85. Available at: https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/81.pdf. (in Ukrainian)

9. Kharkivskyi, V. S. (2021) Kontroversiina pravova osnova formuvannia uiavlennia maibutnikh fakhivtsiv medychnoi haluzi pro zakhyst prav patsiienta pid chas provedennia medychnykh doslidzhen [Controversial legal basis for the formation of ideas of future specialists in the medical field about the protection of the patient's rights during medical research]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii (Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota),* 1 (4). Available at: https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4. (in Ukrainian)